IOAN HOLENDER, 19 ANI DE DIRECTORAT LA OPERA DE STAT DIN VIENA

(Costin Popa – 12 iulie 2010)

ANNA NETREBKO, WALTRAUD MEIER, IOAN HOLENDER, BERTRAND DE BILLY, SIMONE YOUNG, JOHAN BOTHA - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

IOAN HOLENDER - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

IOAN HOLENDER - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

Mareșalul scenei lirice

Cel mai lung mandat din istoria de peste 140 de ani a Operei de pe Ring-ul vienez! Mai întins decât al oricărui nume-reper, decât faimoasele directorate ale lui Gustav Mahler și Herbert von Karajan luate la un loc. Efectiv o Eră, cum este deja numit. Numărul de 93 de premiere numai la Staatsoper crește la 118 dacă socotim și perioada când Ioan Holender a fost, concomitent, director și la Volksoper Viena. Calitățile lui ar putea fi rezumate prin două sintagme, înalt profesionalism artistic și perspicacitate managerială.

Într-un teatru de repertoriu, cu titluri programate în pachete, se adună pe stagiune un imens rulaj de peste 60 de opere și 20 de balete. Marilor nume ale scenelor lirice, a căror prezență era obligatorie pentru menținerea prestigiului teatrului, le-a oferit posibilitatea prezentării creațiilor lor „autograf" dar le-a cerut de multe ori abordarea de roluri noi, la care aceștia poate nici nu visau. Au mers pe mâna lui Holender și au izbândit.

Popularea afișelor cu vedetele timpului a trebuit întrepătrunsă cu aducerea în fața publicului a tinerilor artiști de perspectivă. În această direcție, marea specializare a lui Ioan Holender în cunoașterea vocilor, a vocalității rolurilor, a fost esențială și indispensabilă. Directorul a consolidat ansamblul Operei cu cântăreți noi, plini de calități, i-a observat cu atenție, i-a promovat în roluri importante. Bucuria noastră este că, printre aceștia, se găsesc mulți români, cei mai mulți din toată istoria teatrului. Holender mărturisea undeva că, din doi tineri care se prezentau la audiție cu virtuți similare, îl prefera pentru angajare pe român. A fost șansa noastră de a avea un adevărat team național la Viena, din care s-au ales și vedete, lansate și pe alte scene mari.

Diversitatea repertorială impune eforturi deosebite din partea acompaniatorilor, a instrumentiștilor. Cu legendara Filarmonică vieneză în fosă, care cântă sub titulatura de Orchestra

Operei de Stat, demersul a fost simplu, grație înaltei lor valori și versatilității în abordări: azi Rossini sau Verdi, mâine Richard Strauss sau Wagner, poimâine Massenet, Alban Berg sau Aribert Reimann. Toate baghetele celebre au dirijat la Viena. Şi totuşi, Ioan Holender a sesizat detaliile și, în partea a doua a directoratului său, l-a adus ca director muzical pe ilustrul Seiji Ozawa. Perioadă înfloritoare!

Confruntat cu problematicile finalului de secol XX și începutului de nou veac, directorul s-a făcut remarcat printr-o privire modernă asupra nevoilor de înnoire a teatrului liric. A abordat totul cu curaj, prin invitarea unor avangardiști într-ale regiei, suportând deseori căderi spectaculoase sau apostrofări vehemente din partea puritanilor. A acceptat riscul contestărilor, cu condiția ca teatrul să meargă înainte. Așa încât, cu toate că Opera de Stat din Viena mai păstrează montări vechi de 50 de ani, majoritatea mizanscenelor noi sunt incitante și provocatoare ideatic. Cu bucurie amintesc de montarea capodoperei enesciene „Oedipe", coproducție cu Deutsche Oper Berlin în regia lui Götz Friedrich. Ioan Holender a stimulat și creația contemporană, prin programări de premiere mondiale, prin lucrări special comandate pentru scena vieneză.

O atenție deosebită a acordat formării noii generații de melomani, prin instituirea unui „teatru în teatru" (la propriu, vorbind), destinat exclusiv producțiilor pentru copii, în care nu s-a sfiit să... cânte ca bariton, amintindu-și nostalgic de vremurile tinereții.

A marcat prin concerte grandioase momentele de sărbătorire ale Austriei, ale Operei de Stat, ca și aniversările marilor compozitori.

Toate realizările au dus la un grad de ocupare a sălii care s-a apropiat sensibil de procentul maxim.

Paralel cu performanțele artistice, meritul lui Ioan Holender a venit, desigur, din buna gospodărire a subvenției de stat. Anterioara și solida sa experiență impresarială a fost decisivă și benefică.

Iată deci suficiente motive pentru ca direcțiunea Holender să reziste în timp, independentă de schimbările de la guvernarea Republicii Austria. Președinții, Cancelarii, miniștrii s-au perindat, directorul Operei de Stat a rămas, consfințind Era ce-i poartă numele.

Într-un interviu mai vechi, Ioan Holender îmi spunea că „directorul de teatru liric trebuie să fie dictator". Cu mână de fier a condus, dar a înzestrat-o cu eleganță, prestanță și, nu în ultimul rând, cu șarm. Postul austriac de televiziune ORF2 l-a numit „Mareșalul scenei lirice"! Într-adevăr, un comandant, al 30-lea din istoria Wiener Staatsoper, care a învins pe toată linia.

Onoruri

În apropierea încheierii stagiunii 2009-2010, importante onoruri au venit să se adauge multiplelor distincții pe care Ioan Holender le-a primit pe parcursul anilor. Un dineu de gală a fost oferit la Palatul Hofburg de președintele Austriei, Heinz Fischer, cea mai înaltă distincție a Vienei, Medalia Onorifică de Aur a Capitalei federale, i-a fost conferită de primarul Michael Haupl, un timbru imortalizându-i efigia a fost emis de Poșta austriacă. Omagieri în România? Vor urma, desigur. Nu se vor lăsa așteptate.

Trei importante cărți au fost publicate la Viena în ultimele luni: „Peste 6000 de reprezentații la Operă – Ioan Holender și Wiener Staatsoper", somptuosul album „Closeup – 118 premiere",

precum și „Nu sunt încă expirat – Amintiri”, scrisă chiar de Ioan Holender. Despre cel puțin ultimele două, pot să afirm că sunt retrospective de substanță. Cele trei cărți vin să se adauge volumului autobiografic „De la Timișoara la Viena”, apărut pe Ring acum câțiva ani, tradus și în românește, prefigurând totodată culegerea de interviuri care urmează să apară în orașul de pe Bega.

Dar marea apreciere venită din partea lumii lui, lumea artistică internațională a fost, la sfârșit de iunie, grandiosul concert din sala Operei de Stat, desfășurat sub genericul „Retrospectivă muzicală a direcțiunii Holender, 1991-2010”.

Marea gală

Şase ore de muzică, 50 de cântăreți, 12 dirijori, 38 de fragmente din opere, transmisie la televiziunea austriacă, transmisie pe ecran în Piața Herbert von Karajan, adiacentă teatrului, în fața a sute de spectatori pe care, într-una din pauze, directorul, însoțit de Plácido Domingo, Barbara Frittoli, Thomas Hampson, Leo Nucci și alții, a ținut să-i salute de la balconul Operei.

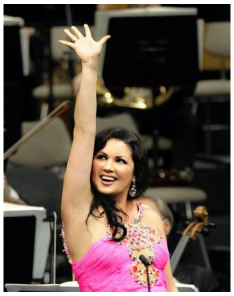
Mari vedete au fost dornice să-l omagieze pe Ioan Holender și au făcut eforturi uriașe pentru a fi prezente. Jet-ul personal al lui Plácido Domingo a aterizat chiar la începutul galei pe aeroportul Schwechat, aducându-i de la Londra pe marele tenor și pe nu mai puțin faimoșii Anna Netrebko, Antonio Pappano, Ferruccio Furlanetto, Simon Keenlyside, toți aflați în repetiții la Covent Garden. De la aeroport, bineînțeles, cu escortă de poliție, girofaruri.

De nedescris a fost atmosfera din sală! Aplauze, ovații, strigăte de „Bravo!”, bătăi din picioare venite din partea unui public entuziast, în rândul căruia am remarcat celebrități ca mezzosoprana Christa Ludwig sau soprana Ileana Cotrubaș.

Pentru program s-au ales pagini din titlurile care au reprezentat noi producții ale Erei Holender, interpretate de cântăreți cu aport substanțial la spectacolele Operei, la construirea reputației directorului. Era imposibil să fie prezentate toate cele 93 de premiere ale Wiener Staatsoper, nu au putut fi invitate toate vedetele. Ar fi însemnat un megaconcert de cel puțin 12 ore. Sunt convins că selecția a fost dură, chiar în condițiile în care mulți artiști și-au exprimat dorința fierbinte de a figura pe afiș.

Însuși directorul a prezentat programul. Succint, cu verb de spirit, descriind momente mai mult sau mai puțin picante din viața producțiilor, din colaborarea cu interpreții. Nu s-a sfiit să puncteze mici nemulțumiri, cum a fost absența de la concert, insuficient motivată, a mezzosopranei Elīna Garanča. Publicul a sancționat imediat, sonor.

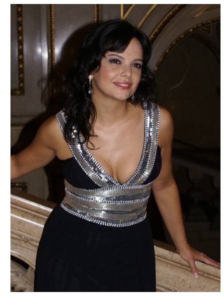
Încasările concertului au fost donate în scopuri de binefacere pentru 300 de copii ai străzii din Republica Moldova. Niciun artist nu a primit onorariu.

ANNA NETREBKO
- Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

RAMON VARGAS, PLACIDO DOMINGO
- Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

Roxana CONSTANTINESCU

Orice prezență a lui Plácido Domingo, pildă de longevitate artistică, se transformă în eveniment. „Winterstürme wichen dem Wonnemond” din „Walkiria” wagneriană a pulsat în frazare elegantă, în iluminări calde. Minunat! Marea cântăreață Waltraud Meier a oferit pagina „Mild und Leise”, moartea Isoldei, din „Tristan-ul” aceluiași Richard Wagner. A fost clipa de măiestrie, de înaltă artă a unei soprane care transfigurează sunetul și trăirea deși, pe alocuri, se simte că nu se mai află la prima tinerețe. Tot într-o secvență a bardului de la Bayreuth, „Povestirea Graal-ului” din „Lohengrin”, tenorul Johan Botha a excelat prin incisivitate și nuanțare.

Frumoasa Anna Netrebko a adus ariei cu gavotă din „Manon” de Massenet strălucire, rafinament și delicate subtilități. Ce poate fi mai concludent decât aplauzele pe care le-a smuls conservatorului public vienez între... secțiunile ariei?! Soile Isokoski a impresionat prin conducerea fluidă a frazei, prin plămădirea ei expresivă în cavatina Agathei „Und ob die Wolke sie verhüllen” din „Freischütz” de Weber. Admirându-i calitățile, am sințit nevoia de a fi ascultat-o pe soprană într-o arie mai lungă, cu țesătură mai înaltă... poate chiar marea arie a Agathei din aceeași operă.

Un alt exemplu de longevitate, baritonul Leo Nucci („marele, marele, marele Leo Nucci”, cum l-a prezentat Ioan Holender), a preferat o arie mai aridă din „Vecerniile siciliene” de Verdi, în locul unui hit din marele său repertoriu. Remarcabili prin faptul că se află într-o condiție vocală sonoră, în pofida vârstei, au fost tenorul Siegfried Jerusalem („Aurul Rinului” de Wagner) și, îndeosebi, baritonul Franz Grundheber (masiv, cu volum și proiecție impresionantă de sunet în „Cardillac” de Hindemith).

Cu cânt cultivat, frazare limpede și note înalte cvasi-tenorale (?!) a apărut baritonul Thomas Hampson, mai implicat în pagina din opera „Der Riese vom Steinfeld” de Friedrich Cerha decât în cunoscuta „Sois immobile” din „Guillaume Tell” de Rossini. Remarci se cuvin a fi făcute și pentru sopranul diafan al Geniei Kühmeier (fragment din „Ariadna la Naxos” de Richard Strauss, în compania Adriannei Pieczonka), pentru Adrian Eröd (ca bariton în rolul Loge din „Aurul Rinului”) sau pentru stilata voce a bas-baritonului Thomas Quasthoff, Sir Morosus din „Femeia tăcută” de Richard Strauss.

Surpriza a venit odată cu înlocuitoarea Elīnei Garanča, mezzosoprana Roxana Constantinescu, încă solistă a ansamblului Operei de Stat, din toamnă având însă un onorant statut de oaspete. Elevă la București și München a profesoarelor Maria Slătinaru-Nistor și Edith Wiens, tânăra artistă dezvoltă o promițătoare activitate solistică de operă și concert, fiind bine apreciată. Mărturie au

stat aplauzele publicului atât la anunțarea numelui ei cât și după aria scrisorilor din „Werther” de Massenet, căreia i-a rezervat o lectură - să spun - camerală, dar plină de nuanțe, sensibilitate și expresie intensă. Pilduitoare mi s-a părut afirmația directorului Ioan Holender, pe care am auzit-o personal, în culise: „Ai fost cartea mea câștigătoare!” Cuvinte prețioase pentru Roxana Constantinescu, singura cântăreață română interpretă a unei arii, într-o companie de afiș atât de prestigioasă.

Tenori mult căutați pe arena lirică internațională, Ramón Vargas, Piotr Piotr Beczala și Saimir Pirgu au interpretat pagini de lirică franceză și italiană. Toți trei, cu glasuri plăcut timbrate, frazează impecabil pe extinsul lor ambitus. Bemolurile vin când mă go, ândesc la expresivitatea limitată și acutele nestrălucitoare ale lui Vargas („Fedora” de Giordan„Romeo și Julieta” de Gounod), la sonoritatea ușor voalată a lui Beczała („Faust” de Gounod și „Werther”) sau la registrul acut prea liniar al lui Pirgu („Gianni Schicchi” de Puccini).

Mult dorita italianità în secvențe din ciclul Mozart – Lorenzo da Ponte a venit prin vocea Barbarei Frittoli (duet din „Così fan tutte” cu Angelika Kirchschlager și aria „Dove sono” din „Nunta lui Figaro”), soprana Krassimira Stoyanova a cântat cu dăruire „Se come voi” din primul act al operei „Le villi” de Puccini, tenorul Stephen Gould și soprana Angela Denoke au fost bine integrați fragmentului din „Orașul mort” de Korngold iar Peter Seiffert și Petra Maria Schnitzer au fost apreciabili Tristan și Isolda.

Voce titanică, Violeta Urmana nu a mers până la pianissime aerate în aria „Pace, mio Dio” din „Forța destinului” de Verdi, în schimb a încoronat-o cu un Si bemol final fabulos, puternic și prelung, care a cutremurat sala. Un monument! Aș zăbovi puțin asupra prestației baritonului Simon Keenlyside. Fără îndoială, culoarea lui de glas nu este verdiană. Dar inteligența cu care își mânuiește instrumentul vocal, studiul aprofundat al accentelor în frază, nuanțele minuțioase și expresiile potrivite, fac ca interpretarea dată ariei „Pietà, rispetto, amore” din „Macbeth” să fie atractivă. O altă vedetă a momentului, basul Ferruccio Furlanetto a cântat cu multă interiorizare și moliciune de sunet varianta franceză „Elle ne m’aime pas” a cunoscutei arii „Ella giammai m’amò” din „Don Carlos”. Directorul s-a arătat mândru de punerea în scenă a versiunii verdiene originale, în limba franceză. Şi pe drept cuvânt, este restituirea istorică într-un mare teatru a premierei absolute de la Paris. Personal, m-am simțit însă frustrat de lipsa mușcăturii consoanelor (inclusiv cele duble!), de absența patinei italiene. De gustibus...

Bariton „de casă”, Boaz Daniel a propus, cu frumoasă linie de cânt dar privată de captivant patos romantic, aria „Vision fugitive” din „Herodiada” de Massenet, în timp ce alt membru al ansamblului, Herwig Pecoraro, a apărut simpatic costumat pentru o arie comică din „Devoratorul de vise”, Singspiel pentru copii de Wilfried Hiller.

Trei soprane de coloratură lirică, Natalie Dessay, Stefania Bonfadelli și Diana Damrau și-au încercat forțele în pagini italiene. Chiar dacă unele notele înalte au fost dispersate și stridente, delicioasa Natalie a cântat nuanțat și cu șarm aria „Par le rang” din „Fiica regimentului” de Donizetti. Tot în componistica maestrului de la Bergamo, coloratura lejeră a ariei „O luce di quest’anima” din „Linda di Chamounix” a fost un fleac pentru Stefania, dar tot duritatea supra-acutelor a surprins. În fine, Diana – remarcabilă mozartiană – se pare că intenționează să pătrundă în teritoriul belcantist. Numai că pretențiosul stil reclamă modelarea continuă a frazei, la care artista încă nu ajunge. În cunoscuta „Ah! non credea mirarti” din „Somnambula” belliniană a emis

pianissime liniare, a aproximat intonațional pasaje din cabaletta „Ah! Non giunge uman pensiero", portativele cu țesătură vocală acută consistentă nu-i sunt încă la îndemână, deși sunetele supra-acute, dacă sunt ținute, apar pătrunzătoare și sigure.

Alte două partituri verdiene au revenit mezzosopranei bulgare Nadia Krasteva („Stride la vampa" din „Trubadurul") și brutalului bariton german Falk Struckmann (chix „ca la carte" pe culminanția Fa diez acută în „Credo" din „Otello"). Până atunci, Struckmann fusese ideal în finalul operei „Femeia fără umbră" de Richard Strauss, în compania lui Johan Botha, Adriannei Pieczonka și a lui Deborah Polaski.

Pentru Michael Schade, aria „Un aura amorosa" din „Così fan tutte" a fost în trecut unul din marile succese. Regret că acum, tenorul se cantonează în exces de falsetti sau emite multe sunete nazale, puțin agreabile. Voci ieșite din calibrul cunoscut au fost și cele ale tenorului Keith Ikaia-Purdy sau sopranei Eliane Coelho, protagoniști ai ansamblului „Hélas! Mon coeur" din „Povestirile lui Hoffmann" de Offenbach, rememorare a unei producții geniale a lui Andrei Şerban.

În fine, m-am bucurat să aud vocea pură a Ilenei Tonca, plutind angelic peste ansamblul „Allein in dunkler Tiefe" din opera „Palestrina" de Pfitzner (în care protagonist a fost tenorul Thomas Moser). Ileana Tonca, Theodora Gheorghiu, Simina Ivan, Aura Twarowska și Gergely Németi au fost românii care, în roluri mici din amintitele „Palestrina" și „Femeia fără umbră", au urcat pe scena Operei la ceasul aniversar al directorului lor.

Baghete, orchestră, cor

La începutul galei, nesfârșite aplauze au salutat intrarea în scenă a legendarei Orchestre a Operei. A fost o primire plină de respect și înaltă considerațiune, pe de-a-ntregul validată pe parcursul serii. Sub faimoasa baghetă a lui Zubin Mehta, deschiderea cu uvertura „Rienzi" de Wagner a pus în lumină marile calități ale ansamblului, ale șefului lor: forță și decupaje minuțioase, echilibru între partide și individualități pregnante, planuri atent construite, omogenitate și tonuri felurite, de la tăios la cald, dimensionări grandioase și finețuri de transparența irealului. Dirijoarei australiene Simone Young i-a revenit onoarea să conducă și cealaltă pagină eminamente orchestrală a galei, „Interludiu II" din „Peter Grimes" de Britten. Ambele baghete au acompaniat în continuare soliștii, la pupitru venind însă și Antonio Pappano (exemplar în tălmăcirile wagneriene), Franz Welser-Möst (viitor director muzical al teatrului, dirijor versatil, eficient și cu mare personalitate), excelenții Fabio Luisi și Marco Armiliato, experimentații Peter Schneider și Michael Halász, alături de Guillermo García Calvo și Bertrand de Billy. Ambiția lui Plácido Domingo de a conduce a fost și de data aceasta prezentă, pentru acompaniamentul acordat lui Ramón Vargas în aria „Ah! lève-toi, soleil" din „Romeo și Julieta". Dirijorul Thomas Lang a oferit momentul Corului Operei de Stat cu „Va, pensiero" din „Nabucco" de Verdi.

Surpriza de la încheierea galei a fost interpretarea – de către un mănunchi de soliști avându-l în frunte pe neobositul Leo Nucci – a Fugii finale din „Falstaff-ul" verdian, sub bagheta lui Franz Welser-Möst. Erau prezenți în scenă absolut toți cei care, prin arta lor, îl omagiaseră pe Ioan Holender timp de 6 ore. Este inutil să reiau consemnarea atmosferei sărbătorești – incendiare creată de aplauzele publicului, de îmbrățișările din scenă.

* * *

Gala a fost încheierea în triumf a Erei Holender la Opera de Stat din Viena. După final, un mega-cocktail a fost oferit pe scenă, în spatele cortinei, cu participarea tuturor artiștilor, a invitaților speciali, a reprezentanților presei și colegilor de teatru. Câteva sute de persoane. Mă bucur că marele sărbătorit a fost un român celebru, care își va continua traiectul profesional în calitate de consilier al Operei Metropolitan din New York, al Operei din Budapesta și al celei din Tokio. Şi, desigur, ca director al Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu". În plus, va susține cursuri la Viena și va fi realizatorul-moderator al unei emisiuni permanente pe teme culturale, cu public, la unul din posturile austriece de televiziune.

Felicitări pentru tot și... La mulți ani, Ioan Holender, la apropiata împlinire a vârstei de 75 de ani!

FRANZ WELSER MOEST, FRANZ GRUNDHEBER - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

Final - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger

VIOLETA URMANA, ANNA NETREBKO, WALTRAUD MEIER, IOAN HOLENDER, BERTRAND DE BILLY, SIMONE YOUNG - Foto Wiener Staatsoper GmbH Axel Zeininger